

ant attitude to labour, and the most important — to its culture and mindset — is created. Interviews with the writer help to interpret his works by accenting on a fact that a village, family from a village and genus is a basis for Ukrainian nation, its culture and outlook, but there is a danger of their absolute distraction, and as a result, there is a danger for self-sufficient existence of whole Ukrainian nation.

Key words: *historical genres, historiosophy, 'entrance into the present', narration, family and affine history, interview.*

УДК 821.161.2

Галина Випасняк

РЕЦЕПЦІЯ ВІЙНИ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ В СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

Статтю присвячено аналізу тематичного діапазону творів сучасної світової літератури, в яких порушено тематику війни й додання посттравматичного стресу. До розгляду взято ті зразки світової прози, котрі з'явилися упродовж останніх кількох років в українських перекладах і відтак функціонують у вітчизняному культурному просторі. Окрім досі домінантної тематики Другої світової війни, проаналізовано твори, котрі віддзеркалюють досвід пережиття іншого воєнного досвіду, а отже, інші напрямки подолання посттравматичного стресу.

Ключові слова: *пам'ять, посттравматичний стрес, війна, культурні фрейми, проза.*

У сучасному українському контексті досить тяжко вести мову про посттравматичний стрес, оскільки українське суспільство уже упродовж останніх трьох років перебуває у стані перманентного стресу і фаза пост- на разі не передбачається. Художня література сьогодення намагається адекватно реагувати на актуальні воєнні події, рефлексувати на теми причин наявної ситуації, шляхів виходу з кризи тощо, проте все, що стосується проблеми воєнного сьогодення, характеризується максимально включеністю у процес «тут-і-тепер», а не приставкою пост-. До початку воєнних дій на Сході України як посттравматичні розглядалися теми, пов'язані із радянським минулим. У цьому контексті термін «посттравматичний» вживався як синонім до «посттоталітарний» чи «пострадянський», а зв'язок із тематикою війни здебільшого обмежувався досвідом Другої світової. І хоча в українському культурному полі упродовж років незалежності з'являлися окремі зразки художнього осмислення тематики поствоєнного травматичного досвіду, як-от твори балканських авторів, вони все ж розглядалися як поле для глибшого осмислення історичного воєнного досвіду, правдивої історії, позбавленої ідеологічних нашарувань. Сьогодні маємо значно більшу кількість художніх свідчень травматичного досвіду війни в українських перекладах, ніж це було до її приходу на терени України. У світлі подій останніх трьох

років зацікавленість українського читача воєнною тематикою можна потрактовувати як пошук відповідей на болючі питання крізь призму подібних досвідів. Твори такого характеру створюють культурне тло, своєрідний поштовх для мистецького осмислення ситуації війни, стану непевності у завтрашньому дні, недовіри до зовнішнього світу, ситуації, коли розмиваються межі між добром і злом, правдою і фікцією, ворогом і другом. Переклади творів воєнної тематики репрезентують неоціненний психологічний досвід перебуття і переживання війни, досвід того, як можна жити далі з тими ранами, котрі залишилися після її закінчення.

Світові автори інтелектуальної прози і літератури для масового читача активно розвивають тему війни, особливо акцентуючи на проблемі психологічного відновлення особистості після її завершення. Вочевидь це зумовлено спорадичними спалахами воєнних конфліктів на різних континентах, а також перебування людства у постійній психологічній напруженості від загрози терористичних атак тощо.

Метою даної розвідки є загальний огляд перекладів творів іноземних авторів на воєнну тематику, котрі лише нещодавно з'явилися в українському культурному просторі, окреслення тих смислових пластів і явних чи прихованих послань, які вони криють у собі.

Першість за активністю розробки цілком закономірно займає тема Другої світової війни і її ментальної та психологічної спадщини. Це стосується не лише перекладних творів, але і творчості українських авторів. Особливе місце посідає тематика Голокосту, котру передусім розвивають нащадки тих, хто став його жертвою. Література про Голокост — це приклад виговорювання травми через письмо, це приклад стійкості національної пам'яті про геноцид, котра передається нащадкам і ними продовжує осмислюватися і розвиватися.

Література, присвячена тематиці Голокосту, засвідчує, що посттравматичний період — це тривалий процес, котрий може затягувати у себе не лише безпосередніх досвідчувачів стресу, але і найближчих їм людей — тих, кому вони передали пам'ять про свої пережиття. Систематичне обговорювання цієї тематики та поява все нових і нових творів наштовхує на питання, чи взагалі можливо психологічно пережити війну, переступити через цей травматичний досвід і неушкодженим іти далі, чи можливо зрештою, цілковито зцілитися, розповівши про пережите? Твори, пов'язані з тематикою Голокосту, свідчать про те, що розповідь не знімає біль до кінця, лише незначно його применшує і передає у спадок наступним поколінням. Саме тому дедалі частіше в центрі уваги письменників постають не лише безпосередні жертви війни, але й їхні нащадки, котрі здебільшого не були свідками чи власне учасниками воєнних подій. Вони знають про них, як правило, з уст батьків чи дідусів та бабусь, проте завдяки оповідам долучаються до пережитого родинного досвіду, просочуються ним і стають його носіями.

Художні джерела, присвячені тематиці Другої світової, є найчисленнішими на сьогодні. З-поміж них найбільша частка текстів з категорії нон-фікшн — спогади, автобіографії, щоденники, котрі передають безпосередній досвід проживання / переживання війни і періоду «пост-». Останній дуже часто пов'язаний з новим досвідом перебування поза межами рідних просторів, у новій країні та іншій культурі. Тому незмінним мотивом таких текстів є ностальгія за втраченим родинним гніздом, що відчутно у книзі Грегора фон Реццорі «Торішний сніг» (вид. Книги — XXI, 2014). З-поміж автобіографічних творів, щоденникових записів, котрі передають безпосередню дотичність до подій війни, до її переживання, перекладено «Сховище. Щоденник у листах» Анни Франк (вид. Віват, 2016), Кристини Хігер, Данієля Пейснерф «Дівчинка у зеленому светрі: життя у морозі Голокосту» (КМ-Books, 2015), «Подорож» Іди Фінк (ВСЛ, 2017), Прімо Леві «Чи це людина?» (ВСЛ, 2017). Ці тексти є болючим засвідченням і водночас намаганням досягнути межі можливостей людського зла.

Тематика Другої світової війни упродовж багатьох десятиліть є також однією з чільних тем у літературі для масового читача. Осмислення теми, як правило, здійснюється на рівні сюжету, проте драматичність сюжетних колізій спрямована на акцентування жорстокості воєнного часу, на психологічному тягарі, який він зумовлює як у пригноблювачів, так і пригноблених. До прикладу — роман Марти Холл Келлі «Бузкові дівчата» (Нора-друк, 2016) є історією про війну з різних перспектив: з точки зору поневоленого — учасниці польського підпілля, а пізніше ув'язненої у концтаборі Равенсбрюк та жертви медичних дослідів польки Касі Кужмерик; поневолювача — наглядачки концтабору, медсестри Герти Оберхойзер, та з погляду заокеанського спостерігача — волонтерки та філантропа Кароліни Феррідей. Це різні рівні переживання війни і, відповідно, різні наслідки після її завершення. Очевидно, що з усіх трьох героїнь найвиразніше ознаки посттравматичного стресу проявляються у Касі, котра після психологічно руйнівної атмосфери концтабору потрапляє у простір рідної, проте не менш психологічно важкої атмосфери комуністичної Польщі. І хоч авторка роману не зосереджувалася на глибинному змалюванні психічного стану Касі після Равенсбрюка, все ж з окремих епізодів стає зрозуміло, наскільки згубний вплив для психіки Касі мало перебування у таборі. Окрім сорому за власне понівечене тіло, табір «виховав» у Касі емоційну закритість, навіть щодо найрідніших — чоловіка та доньки. М.Х. Келлі не розписує психологічної вмотивованості такої поведінки Касі, проте з аналізу сюжету можна зробити висновок, що це прямий наслідок відчуття незавершеної справи чи, радше, невиконаного обов'язку: лише дізнавшись подробиці смерті матері, викривши медсестру Герту Оберхойзер і повернувши родинний перстень, вона позбавляється тих психологічних блоків, скидає з себе тягар минулого.

Історія Герти Оберхойзер — медсестри з Равенсбрюка — демонструє досвід війни з іншого боку. Працюючи у концтаборі Герта сприймає як шанс для кар'єрного росту і виконує медичні дослідження, не задумуючись над моральною стороною справи, вбачаючи у цьому виключно виконання своєї роботи. Вочевидь, як і у випадку Касі, висновки щодо психічної стресостійкості Герти можна робити виключно беручи до уваги окремі деталі та епізоди. Доволі промовистим, проте неоднозначним, є той факт, що вона упродовж багатьох років носила обручку Касинової матері. З одного боку, така деталь може свідчити про Гертину холоднокровність, хоча це можна сприймати як символ пам'яті про Галину, з котрою у неї склалися доволі теплі відносини. Як і у випадку з образом Касі, авторка знову психологічно не вмотивовує вчинків персонажа. Попри те,

письменниця все ж намагалася зацентувати на тому, що Герта веде цілком нормальне життя у Західній Німеччині, не переймаючись минулим, вважаючи, що вже за все поплатилася, відбувши нетривале покарання у в'язниці. Найімовірніше Марта Холл Келлі визначила таку позицію свого персонажа внаслідок аналізу документальних свідчень про те, що здебільшого німці у післявоєнний період позірно облаштували нормальний побут, обґрунтовуючи свою участь у загонах СС тим, що виконували свою роботу. Зрештою, більшість з них приховувала свою участь у скоєнні злочинів, і власне тому залишилося не так багато документальних свідчень про їхні почуття, про те, як повсякденно живеться тим, хто має за собою таке минуле. На це питання шукали відповіді вже наступні покоління німців.

Мартін Поллак — австрійський письменник та журналіст — у книгах «Мрець у бункері» (Книги-XXI, 2014) та «Отруєні пейзажі» (Книги-XXI, 2015) роздумує над вищезгаданим питанням, аналізуючи приклад свого батька — штурмбанфюрера СС, про минуле якого він не знав, яке ретельно приховувалось, підпадаючи під вплив колективної амнезії, до якої намагалася вдатися післявоєнне німецьке суспільство. Сам факт причетності батька до виконання смертельних вироків, що було абсолютно неминуче при такому високому статусі, завдає письменникові найбільшої психологічної травми, оскільки не надається до розуміння у світлі авторської життєвої моралі. Можна сказати, що цей факт отрує життя і спонукає роздумувати над іншими категоріями і матеріальними просторами, отруєними невинуватою жорстокістю. З цієї перспективи автор розглядає пейзажі, які на перший погляд видаються цілком безневинними, проте приховують страшні таємниці. У книзі «Отруєні пейзажі» Мартін Поллак власне роздумує над актуальною на сьогодні тематикою пам'яті: наскільки простори здатні приховати минуле і, водночас, наскільки вони його пам'ятають та зберігають. Принагідно варто згадати роман німецької письменниці Дженні Ерпенбек «Прокляття дому» (Книги-XXI, 2016), де центральним образом є дім, котрий пам'ятає і котрий водночас для кожного мешканця є чимось іншим: він є таким, яким його бачать інші, але попри те, він зберігає свою історію. Це один із численних виявів гетеротопії пам'яті (термін Алли Киридон) як накладання різних уявлень про одну і ту ж локацію. У контексті проблеми історичної та колективної пам'яті даний термін особливо відображає неоднорідність і неоднозначність простору, його здатність вмістити у собі різні версії пам'яті й пов'язане з цим емоційне наповнення. У даному випадку ідеальним прикладом гетеротопії пам'яті є урбанний простір. Означена А. Киридон властивість пам'яті є сама по собі травматичною, адже, як уже було згадано, містить

глибоке емоційне начало безпосередніх носіїв тієї чи іншої версії пам'яті. Зіткнення різних бачень того самого простору посилюється при накладанні різних темпоральних рівнів, коли реальність сьогодення стикається з жорстокою неймовірністю минулого — йдеться про ту ж таки отруєність пейзажів, котра виявляється у найнесподіваніший спосіб серед наймалювничіших пейзажів. Така ситуація, очевидно, зумовлює своєрідну «дезорієнтацію на місцевості» (Ю. Андрухович) і в розмиванні межі між прекрасним і потворним — природою та історією на лоні природи.

Дедалі активніше виступає тема втручання травматичного минулого у сучасне, причому сила того стресу, що його несе із собою несподіване вливання відголосків минулого у звичний плін життя, є не менш потужним, ніж власне безпосередньо досвідчений стрес внаслідок війни. Відгомони минулого у сучасній світовій прозі володіють часто руйнівною силою. Вони або психологічно ламають персонажа, або його гартують. Та у будь-якому випадку їх першочерговим призначенням є розкриття істинної сутності персонажа та показ нового шляху в житті тощо.

Минулі війни до певної міри є бомбою сповільненої дії, оскільки криють у собі чимало нерозгаданих таємниць і можуть завдати несподіваного удару багато десятиліть потому, створюючи таким чином стресову ситуацію для нащадків, безпосередніх учасників війни. Як приклад — роман Ігоря Штікса «Стілець Еліяху». Віднайшовши у сховку матеріні щоденникові записи, австрієць Ріхард Ріхтер дізнається правду про свого справжнього батька — сараєвського єврея. Це кардинально змінює не лише його життєві шляхи, але перевертає світобачення, змінюючи його статус, перетворюючи з кривдника на скривдженого. До певної міри такі обставини узгоджуються з Ріхардовою життєвою позицією, адже все своє творче життя він відчував психологічний дискомфорт від того, що був нащадком людей, причетних до нацизму, до звірств у концтаборах, до тих, хто був поневолювачем. Водночас знахідка поставила під сумнів справжність його самоідентифікації, оскільки упродовж п'ятдесяти років він вважав себе не тим, ким він був насправді.

Роман Ігоря Штікса порушує актуальний на сьогодні мотив пошуку власного коріння, віднаходження правди про те, ким ти є. Як бачимо, це типовий сюжет, пов'язаний з темою війни і воєнного «спадку», адже таємниці доволі часто породжують воєнні події.

Ріхардові було цікаво не лише познайомитися зі своїм батьком, але й побачити місто, у якому той народився і провів більшу частину свого життя. Це свого роду поглиблена версія знайомства, оскільки додає певних рис до характеристики особистості з точки зору зовнішнього фону, на якому вона розвивалася.

Роман Ігоря Штікса порушує проблему зміни вектора пам'ятання через відновлення правдивої історії минулого, задаючи при цьому не менш вагоме питання: чи робить правда щасливішим, чи вдається подолати всі внутрішні психологічні комплекси, чи можна віднайти справжнього себе через позбавлену міфологічного нашарування правду? І зрештою, що краще: міф чи жорстока правда?

Ці питання актуальні не лише на рівні особистісному, але й в загальнонаціональному контексті. Як бачимо з аналізованих творів, правда не завжди приносить моральну і психологічну сатисфакцію, бо вона не завжди співпадає з горизонтом очікувань її шукачів. Її розглядають як панацею від усіх внутрішніх суперечностей, як спосіб примиритися з тінями минулого та означити для них відповідне місце у родинній пам'яті. Натомість часом правда може вбити чи добити духовно нестійку особистість, стати неподоланною перепоною на її шляху до віднайдення самого себе. Зрештою, на поставлені І. Штіксом питання не може бути однозначної відповіді, адже коли йдеться про загальнонаціональний вимір, ставки надзвичайно високі — державна цілісність.

Травматичний досвід, пов'язаний з іншими воєнними конфліктами, висвітлюється, зокрема, у романі шведської письменниці Кароли Ганссон «Штайнгоф», написаному 1997 і українською перекладеному 2015. Авторка порушує проблему можливості подолання травматичного досвіду шляхом забуття. Чи можливо забути пережиту травму і на що перетворюється життя людини, котра спробувала втілити таку ідею — ось основне питання роману. Відповідь письменниці доволі однозначна і вже криється у самій назві роману, адже Штайнгоф — це назва віденської психіатричної клініки. Авторка обстоює думку, що не варто здійснювати добровільне насильство над свідомістю, оскільки це зумовить лише «помсту» підсвідомості. Героїня роману — молода угорська вчителька Магда, котра нажахана вторгненням радянських військ в Угорщину у 1956 р., втікає разом зі своїми ученицями до Австрії. Там вона сподівається розпочати нове життя, запорукою початку і тривання якого Магда вважає забуття свого минулого. Відчайдушні спроби приглушити травматичні спогади провокують її постійну напруженість, підозрілість, невпевненість у собі, а звідси — неприйняття себе і бажання бути іншою. За означенням самої авторки, «в романі йдеться про забуття, про втрату і про стан, який християнські містики називали чорною ніччю душі» [3, с. 5].

Паралельно зі згаданою темою у романі К. Ганссон порушена ще одна, не менш важлива проблема — долання травматичного минулого в умовах еміграції. Змалювання Магдиних відчуттів, її сприйняття дійсності засвідчують міру

поглиблення депресивного стану, зумовленого посттравматичним стресом, у чужому мовно-культурному просторі, де єдиною прив'язкою до батьківщини може бути хіба принагідна згадка про загальний стан у країні, що пережила воєнний конфлікт, або звучання музичного твору, написаного відомим національним композитором. Будь-яке інше втручання зовнішнього світу є болючим і травматичним. Дитячі розповіді учениці про будні у родинному колі сіють роздуми над тим, що можна було би навзаєм розповісти. Проте яким чином можна розповісти про те, про що намагаєшся забути? Чи звучало б це настільки безтурботно і по-домашньому тепло? Вочевидь, ні. Довколишній сміх сприймається вороже, бо Магду не покидає відчуття, що сміються з неї. Побутові розмови про шокуючі кримінальні випадки наштовхують на думку, що «балаканина <...> про злочинців і жертв, про психічні розлади, провину й зло, що живе всередині людини <...>, були призначені саме для неї» [3, с. 107]. Чужомовний простір провокує виникнення комплексів щодо наявності акценту, а звідси — і до власного походження. Такого типу комплекси лише підсилюють неприйняття себе і нелюбов до себе: «Ймовірно <...> сміялися не з її слів, а з її манери говорити. Вона ж бо знала: незважаючи на дуже добре знання чужої мови (як словникового запасу, так і граматики), все одно в самій інтонації речення було щось, що викривало її, якесь незначне відхилення — завжди, думала вона, якась тріщина або закуток, куди вони могли прокрастися своїми зацікавленими поглядками й товстими шпигунськими пальцями» [3, с. 107]. Магда чується позбавленою голосу, свого правдивого, природного голосу, котрий можливо зберегти при внутрішній психологічній установці пам'ятати власне походження. Таке відчуття себе безпосередньо пов'язано з тиском суспільства, з його нормами, кліше та стереотипами, тобто з усім тим набором, котрий аналізує Джудіт Батлер в есеїстичній збірці «Фрейми війни», наголошуючи на тому, що це саме суспільство винне у психологічній пригнобленості біженців, котрі в еміграції почуваються ніким. Особа, котра не визнається цим суспільством як повноцінна, є напівживою, і з цієї точки зору розглядається цінність її життя: «Вона жива, але не є життям. Вона залишається за рамками, встановленими нормою, однак тільки як невідступний двійник, чия онтологія не є закріпленою, але чий статус живого все ж піддається розпізнанню» [2, с. 44]. Власне це суспільне підтасування реальності під певні рамки ще більше посилює особистісну психотравму, завдану війною.

Сучасна художня проза здебільшого переплітає два часові пласти, — минулого і сучасності — намагаючись крізь призму предківського травматичного досвіду пояснити специфіку сприйняття

світу і себе їх нащадків. Зокрема дана тема порушена у низці романів — Дж. Сафрана Фоеера «Все ясно», П.Д. Залевського «Без пам'яті», І. Штікса «Стілець Еліяну», С. Оксанен «Очищення».

«Знайомство» із померлими предками, особливо тими, хто загинув під час війни, найчастіше відбувається опосередковано через пізнання тих географічних просторів, де вони проживали, де зазнали наруги з боку окупаційних військ і де провели свої останні дні. Такий тип людей, котрі намагаються вловити минуле задля збереження його у теперішньому, чеський письменник Яхим Топол називає «мисливцями за нарами» (роман «Майстерня диявола»). Це люди, мозок яких «затмарювала хмара жахливого минулого» [с. 50], котрі задаються питаннями, як взагалі можливо жити з усвідомленням, що таке сталося взагалі, а тим паче з їхніми рідними, чи можливо, що щось подібне може повторитися. Приїжджаючи у містя пам'яті, «шукачі прагнули звільнити мозок від болючих спазмів» [5, с. 51], «вони відчували, що <...> вони <...> в прірві, де світ розійшовся по шву, тут вони опинилися у світі, який не знає жалю, де можливо все... ці думки виїдали їм голови» [5, с. 51].

Окремі художні твори зображають процес долання воєнного посттравматичного стресу як майже безкінечний, як такий, котрий супроводжує людину упродовж цілого її життя, оскільки

рани, завдані війною, не загоюються до кінця ніколи.

Згадані у статті художні твори — не єдині, котрі порушують тему пам'яті у сучасній світовій літературі. І хоч це лише невелика частка наявного огрому літератури. Функціонуючи в українському культурному просторі, вони покликані здійснити важливу роль: продемонструвати світовий досвід художнього осмислення травматичного досвіду і пам'яті про нього. Це зразки того, як можна говорити про травматичну пам'ять і як її сприймати. Жоден із творів не претендує на те, щоби дати вичерпний та абсолютно правильний рецепт бачення цієї проблематики, а лише на те, щоби означити напрямки і способи можливого сприйняття. Це також спосіб крізь призму травматичного досвіду іншого побачити і зрозуміти себе, через вияв емпатії, співчуття до героїв аналізованих творів досягнути глибини і трагічності власного травматичного досвіду.

Беручи до уваги воєнний досвід, викладений в аналізованих художніх творах, українські читачі й отримують особливе послання: попри все, що сталося чи може статися, важливо не тримати у собі пережите, не соромитися власного болю, передавати досвід нащадкам, даючи своєрідну пігулку від безпам'ятства, забезпечуючи цим стійкість національної пам'яті і традиції.

ДЖЕРЕЛА

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман ; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. — К. : Ніка-Центр, 2012. — 440 с. — (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 15).
2. Батлер Дж. Фрейми війни. Чиї життя оплакують? / Джудіт Батлер ; пер. з англ. Ю. Кравчук. — К. : Медуза, 2016. — 280 с.
3. Ганссон К. Штайнгоф / Карола Ганссон. — К. : Комора, 2016. — 200 с.
4. Киридон А. Гетеротопії пам'яті: Теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. — К. : Ніка-центр, 2016. — 320 с.
5. Топол Ю. Майстерня диявола / Яхим Топол. — К. : Темпора, 2016. — 216 с.

REFERENCES

1. Assman, A. (2012). Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pamiati [Erinnerungsraume: Formen und Wandlungen des Kulturellen Gedachtnisses]. Kyiv, Nika-Centr, Seriiia «Zmina paradyhmy», Vyp. 15, 440 p.
2. Butler, Dzh. (2016). Freimy viiny. Chyi zhyttia oplakuiut? [Frames of War: When Is Life Grievable?]. Kyiv, Ukraina, Meduza, 280 p.
3. Gansson, K. (2016). Shtaingof [Steinhof]. K., Komora, 200 p.
4. Kiridon, A. (2016). Heterotopii pamiati: Teoretiko-metodologichni problemy studii pamiati. Kyiv, Nika-tsentr, 320 p.
5. Topol, Yu. (2016). Maisternia dyiavola. Kyiv, Tempora, 216 p.

Галина Выпасняк

РЕЦЕПЦИЯ ВОЙНЫ И ПОСТТРАВМАТИЧЕСКИЙ СТРЕСС В СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЕ

Статья посвящена анализу тематического диапазона произведений современной мировой литературы, в которых в центре внимания авторов — тематика войны и преодоления посттравматического стресса. К рассмотрению взяты те образцы мировой прозы, которые появились в течение последних нескольких лет в украинских переводах и поэтому функционируют в отечественном культурном пространстве. Кроме до сих пор доминантной тематики Второй мировой войны, проанализированы произведения, которые отражают опыт переживания другого военного опыта, поэтому иные направления преодоления посттравматического стресса.

Ключевые слова: память, посттравматический стресс, война, культурные фреймы, проза.

Halyna Vypasniak

PERCEPTION OF WAR AND POSTTRAUMATIC STRESS IN MODERN PROSE

The consideration of post traumatic stress in the context of modern Ukrainian literature and culture is interesting and important because of real closeness to the general stressing situation in Ukraine. Modern literature tries to react to actual war on the East of the country, to reflect on its reasons and try to find different ways to change it.

In the context of Ukrainian culture it is also important to consider books of foreign writers that describe a war in different countries. This type of writings makes special cultural background enlightening Ukrainian authors other traumatic experiences of coping with a war.

It is also important to stress that the war theme became actualized during the last years in the worldwide context by the authors of the intellectual prose and in writings for mass reader as well. But its not only the theme of war is interesting — though it's the best historical background to make drama, — but mainly it is the theme of post war mental recovering. In the worldwide cultural context it was caused without shadow of a doubt by constant threat of terroristic attacks and multiple armed conflicts and local wars in different countries. Most of contemporary texts about war were written by the eye viewers, who tried to cope with the post war mental stress and writing seemed to be the best way to make it. Those writings were supposed to show all the difficulty of the bygone war experience. Taking into consideration the fact that the amount of new writings in different genres about war upraises almost every year, it's much better to analyze texts that are in Ukrainian cultural space as translated ones and in some way adopted to another culture.

The thematic range of works translated into Ukrainian during the last decade clearly indicates a special focus on the subject of living in a war and the experience of this experience, that is, the actual issue of post-traumatic stress. During the first twenty years of Ukrainian independence, works of this nature were seen as an attempt to deeper understanding of historical military experience, a true history, devoid of ideological layers. However, in light of the events of the past three years, the interest of the Ukrainian reader in military matters can be regarded as finding answers to painful questions through the prism of similar experiences.

Key words: memory, posttraumatic stress, war, cultural frames, prose.